

KESEDARAN MASYARAKAT ISLAM DI SELANGOR BERKAITAN DERMA SUSU

Norita Kamaruddin
Nora 'Inan Bahari
Zanariah Dimon
Nurhayati Abd. Ghani
norita@kuis.edu.my
norainan@kuis.edu.my
zanariah@kuis.edu.my
nurhayati.ag@kuis.edu.my

Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor

ABSTRAK

Kesedaran masyarakat Islam terhadap kepentingan pemahaman berkaitan penyusuan susu ibu menurut perspektif Islam perlu dititikberatkan bagi menggalakkan penyusuan susu ibu dapat dilaksanakan dengan baik. Ini terbukti bahawa susu ibu merupakan makanan utama selepas kelahiran dan seorang ibu perlu mengetahui hak dan kewajipan penyusuan yang dilakukan itu perlu selaras mengikut acuan syarak. Artikel ini bertujuan membincangkan berkaitan tahap kesedaran masyarakat Islam di Selangor berkaitan derma susu. Kajian ini dilakukan secara lapangan dan menggunakan kaedah kuantitatif. Data dikumpulkan melalui instrumen soal selidik yang diedarkan kepada 400 orang responden yang melibatkan tiga lokasi di negeri Selangor iaitu di zon utara (daerah Hulu Selangor), zon tengah (daerah Klang) dan zon selatan (daerah Sepang). Dapatan kajian menunjukkan para responden mempunyai tahap kesedaran sederhana berkaitan hukum derma susu dengan purata nilai min 3.26. Dapatan ini menunjukkan bahawa masyarakat Islam di Selangor mengambil berat dan prihatin mengenai hak dan kewajipan ibu terhadap penyusuan.

Kata kunci: *Kesedaran, derma, susu*

PENDAHULUAN

Kajian ini dilakukan untuk mengkaji sejauhmana kesedaran responden dalam kalangan masyarakat Islam di Selangor daripada pelbagai latar belakang pendidikan dan sosial mengenai hukum-hukum penyusuan dalam Islam. Antara perkara yang menjadi perhatian penyelidik dalam kajian ini ialah kesedaran mereka dari sudut hukum

penyusuan, hak anak terhadap susuan, hak dan kewajipan bapa dalam penyusuan anak, kesan penyusuan terhadap anak susuan dan isu-isu semasa berkaitan penyusuan seperti derma susu dan menyusukan anak di khalayak awam (*nursing in public*). Walau bagaimanapun, fokus kertas kerja ini adalah mengenai hasil dapatan kesedaran masyarakat Islam di Selangor berkaitan derma susu.

METODOLOGI KAJIAN

Kajian ini menggunakan reka bentuk kuantitatif yang menggunakan satu set soal selidik yang diedarkan kepada 400 orang responden. Dapatan kajian dianalisis dengan menggunakan bantuan perisian SPSS 22.0. Analisis deskriptif dijalankan dengan melibatkan kekerapan, peratusan, min dan sisihan piawai bagi menentukan tahap kesedaran masyarakat Islam. Semua dapatan dipersembahkan dalam bentuk jadual dan perbincangan.

Negeri Selangor dipilih sebagai lokasi kajian dan dibahagikan kepada daerah mengikut zon utara, tengah dan selatan. Bagi zon utara, penyelidik memilih daerah Hulu Selangor. Bagi zon tengah, penyelidik memilih daerah Klang. Manakala daerah Sepang dipilih untuk mewakili zon selatan. Pemilihan lokasi ini bertepatan dengan pendapat Neuman (2006), Marohaini Yusof (2004) dan Sidek Mohd. Noah (2002) yang mencadangkan empat faktor untuk ditimbang dalam pemilihan tapak atau lokasi kajian; kaya dengan data, ketidakbiasaan (*unfamiliarity*), sesuai dan mempunyai rangkaian sosial yang baik. Pemilihan lokasi ini adalah melibatkan kajian kuantitatif yang menggunakan soal selidik sebagai alat utama dalam pengumpulan data. Kaedah persampelan yang digunakan bagi memilih sampel dalam kajian ini adalah kaedah persampelan secara rawak. Kaedah ini digunakan bagi memastikan setiap ahli mempunyai peluang yang sama bagi mewakili populasi dalam kajian ini (Ary et al, 1996). Melalui kaedah ini juga penyelidik berupaya melakukan inferens secara statistik daripada sampel kepada populasi kajian (Berenson & Levine, 1992).

Dalam kajian ini, pemilihan jumlah sampel ini mengambil kira pandangan yang dikemukakan oleh Krejcie & Morgan (1970) dan Uma Sekaran (2003) berkenaan bilangan dan formula pemilihan sampel serta mendapati jumlah sampel yang telah dipilih adalah yang terbesar. Berikut adalah jadual pemilihan sampel kajian:

Bil	Lokasi Populasi	Persampelan	
1	Zon Utara – Hulu Selangor	198,132 penduduk	100 sampel
2	Zon Tengah – Klang	861,189 penduduk	200 sampel

3	Zon Selatan – Sepang	211,361 penduduk	100 sampel

Jadual 1: Pensampelan Kajian Sebenar

DAPATAN KAJIAN

Jadual 2 menunjukkan tentang kesedaran mengenai derma susu. Derma susu dibolehkan dalam Islam (Min = 3.77, SP = 0.99), seorang bayi dibolehkan menyusu daripada seorang ibu susuan sahaja (Min = 2.88, SP = 1.10), pemberian susu formula diharuskan (Min = 3.69, SP = 0.98), isteri boleh mendermakan susu tanpa kebenaran suami (Min = 2.42, SP = 1.05).

Saya bersedia menerima air susu yang didermakan kepada anak saya (Min = 3.11, SP = 1.04), saya mengambil berat tentang sumber susu yang didermakan kepada anak saya (Min = 3.98, SP = 1.07), orang Islam boleh menerima susu yang didermakan oleh orang yang bukan Islam (Min = 2.73, SP = 1.17), dan seorang yang bukan Islam boleh menerima susu yang didermakan oleh orang Islam (Min = 3.52, SP = 1.07).

Item	Kekerapan & Peratus					Min & SP
	STS	TS	TP	S	SS	
Derma susu dibolehkan dalam Islam	6 (1.5)	33 (8.3)	120 (30.0)	128 (32.0)	113 (28.3)	3.77 (0.99)
Bayi boleh menyusu daripada seorang ibu susuan sahaja	62 (15.5)	58 (14.5)	173 (43.3)	80 (20.0)	27 (6.8)	2.88 (1.10)
Pemberian susu formula diharuskan dalam Islam	11 (2.8)	36 (9.0)	100 (25.0)	170 (42.5)	83 (20.8)	3.69 (0.98)
Isteri boleh mendermakan susu tanpa kebenaran suami	102 (25.5)	88 (22.0)	163 (40.8)	34 (8.5)	13 (3.3)	2.42 (1.05)
Saya bersedia menerima susu yang didermakan	28 (7.0)	73 (18.3)	162 (40.5)	98 (24.5)	39 (9.8)	3.11 (1.04)
Saya ambil berat sumber susu yg didermakan kepada anak	15 (3.8)	21 (5.3)	81 (20.3)	121 (30.3)	162 (40.5)	3.98 (1.07)
Orang Islam boleh terima susu daripada non-Muslim	78 (19.5)	69 (17.3)	177 (44.3)	34 (8.5)	42 (10.5)	2.73 (1.17)
Non-Muslim boleh terima susu orang Islam	23 (5.8)	20 (5.0)	172 (43.0)	94 (23.5)	91 (22.8)	3.52 (1.07)
Jumlah					400	3.26

Jadual 2: B1 – Kesedaran Berkaitan Penyusuan Sebagai Hak Dan Kewajipan Ibu

Hasil dapatan item berkenaan kesedaran hukum derma susu juga mencatatkan varian yang berbeza. 1. Derma susu dibolehkan dalam Islam (S: 128 – 32%), 2. Bayi boleh menyusu daripada seorang ibu susuan sahaja (TP: 173 – 43.3%), 3. Pemberian susu formula diharuskan dalam Islam (S: 170 – 42.5%), 4. Isteri boleh mendermakan susu

tanpa kebenaran suami (TP: 163 – 40.8%), 5. Saya bersedia menerima susu yang didemakan (TP: 162 – 40.5%), 6. Saya mengambil berat sumber susu yang didermakan kepada anak saya (SS: 162 – 40.5%), 7. Orang Islam boleh menerima susu daripada orang bukan Islam (TP: 177 – 44.3%), 8. Orang bukan Islam boleh menerima susu daripada orang Islam (TP: 172 – 43%)

Walau bagaimanapun, majoriti jawapan responden menunjukkan tahap ketidakpastian yang tinggi berkaitan hukum derma susu. Sebagai contoh, 44.3% menjawab tidak pasti tentang hukum menerima susu daripada orang bukan Islam. Oleh itu masyarakat Islam di Selangor perlu memahami hukum-hukum berkaitan derma susu.

PERBINCANGAN

Kesedaran mengenai kepentingan penyusuan kini semakin meningkat dalam kalangan masyarakat. Hal ini amat berbeza jika dibandingkan dengan zaman di mana tahap kesihatan bukan menjadi suatu yang dibahaskan secara saintifik. Pada masa dahulu, isu-isu berbangkit tidak berlaku kerana masyarakat pada ketika itu masih menjaga ibu susuan dan anak yang disusui. Berbanding dengan masa sekarang, pelbagai isu timbul kerana tahap kesedaran terhadap kesihatan bayi yang disusui meningkat.

Di barat aktiviti pendermaan susu menjadi tren di kalangan ibu-ibu yang mempunyai masalah lebihan susu badan. Seseengah ibu memilih untuk tidak mendermakan susu kerana tempoh berkabung, manakala sekelompok ibu yang lain berusaha untuk mendermakan susu mereka kerana sedar akan kepentingan susu badan kepada bayi sama ada mereka masih mempunyai bayi ataupun kehilangan bayi akibat kematian pramatang.

Di Australia, kempen pendermaan susu ibu menjadi perbincangan hangat antara penggubal polisi. Hal ini kerana berlaku percanggahan di antara nilai aspek kemanusiaan iaitu menghormati ibu yang sedang berkabung akibat kematian bayi dengan aspek kesihatan iaitu susu ibu yang sangat bernilai. Namun begitu, pembuat dasar merumuskan bahawa susu ibu yang kematian bayi adalah amat bernilai tetapi pada masa yang sama perlu menghormati ibu yang sedang berkabung akibat kematian anak (Carroll Katherine et al, 2014).

Kerajaan Australia memutuskan untuk menubuhkan bank susu dengan tujuan penyimpanan secara sistematik apabila stok simpanan susu yang diterima semakin

banyak. Fenomena tersebut berlaku kerana pada masa tersebut susu tiruan dan susu formula masih lagi tidak diformulasi secara besar-besaran (Jording,2006).

Selain itu isu yang berbangkit dalam fenomena pendermaan susu adalah tahap kesihatan para ibu yang menderma susu. Hal ini dikhuatiri ibu yang menderma susu terdiri daripada pesakit yang mempunyai penyakit *AIDS, HIV, Sifilis, Hepatitis B* serta lain-lain penyakit berbahaya. Kajian yang dijalankan di California oleh Ronald S Cohen et al (2010) menunjukkan bahawa 33% ibu yang menderma susu mempunyai *HIV* positif. Malah hanya 3% daripada penderma susu yang disaring daripada aspek kesihatan yang ketat dikelompokkan sebagai penderma yang berisiko rendah, selebihnya digolongkan sebagai penderma berisiko tinggi. Oleh itu beliau dalam kajiannya mencadangkan supaya aspek saringan pemeriksaan kesihatan perlu dilakukan dengan lebih teliti bagi memastikan bekalan susu yang diterima terdiri daripada susu yang benar-benar bersih daripada sebarang agen patogen dan bakteria berbahaya.

Isu pendermaan susu atau bank susu juga dibahaskan dalam kalangan sarjana Islam. Umumnya, Islam menggalakkan pendermaan susu sebagai satu manfaat untuk ummah kerana kematian bayi pramatang akibat kekurangan susu memberi kemudahan yang besar berbanding pengumpulan susu. Walau bagaimanapun, terdapat beberapa garis panduan yang perlu disediakan dan diberikan perhatian teliti pihak bertanggungjawab. Hal ini adalah kerana susu yang diberikan akan menjadi darah daging kepada bayi.

Kajian yang dijalankan oleh Noraida Ramli et al (2010) mengesyorkan bahawa setiap penderma dan bayi yang mendapat susu tersebut harus direkodkan secara teliti. Seterusnya pihak yang menderma susu serta ibu bapa bayi yang mendapat susu melalui bank susuan perlu dimaklumkan dan diberikan maklumat secara terperinci. Di samping itu, kajian mereka mengesyorkan seorang bayi hanya mendapat susu daripada satu sumber sahaja untuk mengelakkan percampuran dua ibu susuan atau lebih. Ini bertujuan mengurangkan risiko bayi susuan daripada ibu yang sama. Amalan ini bersesuaian dengan konsep *fiqh dharurat* dalam Islam. Seterusnya mendasari konsep *dharuriyat al-khams* yang memberi keutamaan kepada agama, jiwa, akal, harta dan keturunan. Mengelakkan kematian bayi termasuk dalam menjaga darurat kehilangan jiwa. Justeru, menurut perspektif Islam, pemberian susu yang bukan daripada susu badan ibu adalah diharuskan (Irwan Mohd Subri, 2016).

Manakala hasil kajian yang dijalankan di Turki bagi melihat pandangan sarjana mengenai hukum penubuhan bank susu mendapati ia sejajar dengan hukum syarak yang

menjaga nyawa manusia. Oleh itu, Turki bersedia dalam menubuhkan bank susu sekiranya keadaan darurat menyebabkan bekalan susu sukar diperolehi berdasarkan beberapa peraturan tertentu (R Ozdemir Mak, 2015). Peraturan-peraturan yang dibuat adalah selari dengan kehendak dan tuntutan *maqasid syariah* bagi menjaga nasab manusia.

PENUTUP

Berdasarkan hasil kajian yang dijalankan, secara umumnya masyarakat Islam mempunyai kesedaran yang sangat baik berkaitan hukum-hukum penyusuan. Namun demikian, tahap kesedaran berkaitan dengan derma susu masih berada di tahap sederhana di kalangan masyarakat Islam Selangor. Justeru pemahaman yang sah dalam isu ini perlu kepada kedua-dua pihak ibu dan bapa terutamanya agar hak anak ini dapat dipenuhi.

RUJUKAN

- Ary, D, Jacobs, L. C. & Razavieh, A. 1996. *Introduction to Research in Education*. Orlando, Florida: Harcourt Brace College Publishers.
- Berenson, M. L. & Levine, D. M. 1992. *Basic Business Statistics: Concepts and Applications*. Ed. Ke-5. New Jersey: Prentice Hall.
- Carroll Katherine, Bryden S Lenne, Kerri Mcgan. 2014. Breast milk donation after neonatal death in Australia: a report. *International Breastfeeding Journal* 9(23). London: BioMed Central.
- Irwan Mohd Subri. 2016. Pencegahan penyakit melalui kaedah pelalian menurut perspektif islam. *Jurnal Ulum Islamiyyah* 17. 57 – 77. Nilai: USIM Press
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. 1970. Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement* 30. 607-610. California: Sage Journal US
- Kerlinger, Fred N. 1973. *Foundations of Behavioral Research*. 2nd Ed. New York: Rinchart and Winston.
- Neuman, W. Lawrence. 2006. *Social Research Methods*. Ed. Ke- 5. New York: Pearson Education Inc.
- Noraida Ramli, Nor Roshidah Ibrahim, Van Rostenberghe Han. 2010. Human milk banks – the benefits and issues in an Islamic setting. *Eastern Journal of Medicine* 15. 163 – 167. Turki: Yuzuncu Yil University
- Rosyln L Jording. 2006. A review of human milk banking and public health policy in Australia. *Breastfeeding Review* 14(3) 21–30. Melbourne: Australian Breastfeeding Association
- R Ozdemir Mak, M Karatas A Ozer DG Dogan, A Karadag. 2015. Human milk banking and milk kinship: perspectives of religious officers in a Muslim country. *Journal of Perinatology* 35. 137–141. New York: Springer Nature.